

Nəhcülbəlağədə əmanətdarlıq

Meysam Javadnia¹

Abstrakt

Əmanətə xəyanət mənfi əxlaqi keyfiyyətlərdən və rəzilliklərdən biridir və bu, dini təlimlərdə şiddətli şəkildə məzəmmət olunmuşdur. Şübhəsiz, bir qrupun və cəmiyyətin fərdləri arasındakı qarşılıqlı etimad bir yerdə yaşamağın ən mühüm əsaslarındanandır. Quranda və məsumların (ə) hədislərində əmanətin dəyəri və əhəmiyyəti, ona riayət olunmasına göstərişlər hamıya aşkardır. Burada əmanət geniş mənədadır. Hətta İslam nəzərindən müdiriyyət vəzifəsi müdirə tapşırılan əmanətdir və o, ixtiyarında əmanət olan bu məqamı ciddi şəkildə nəzarətdə saxlamalıdır və müdiriyyətə, məsuliyyətə onun qayda-qanunlarına uyğun olaraq əmanətdar olmalıdır.

Açar kəlmələr: Nəhcülbəlağə, əxlaq, əmanət, xəyanət

¹ -İslam araşdırmaları fakültəsinin müəllimi, Hikmət və Dinlərarası Araşdırma İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, İran, Qum

Giriş

“Əmanət” lüğətdə “əmn” kökündən alınmış və aramlıq, asayiş mənasınıdır. Termin olaraq isə bir şeyin başqasına tapşırılmasına və onu qoruyacağına etimad edilməsinə deyilir. Buna görə əmanətin bir neçə sütunu var: Əmanət verən, əmanət alan, əmanət verilən şey və əmanətdarlığın şərtləri.¹

Əmanət həzrət Əlinin (ə) kəlamında müxtəlif təbirlərlə gəlib və bütün bu təbirlər vahid cəhətə malikdir. Bu təbirlər aşağıdakı şəkillərdə bəyan olunmuşdur:

- Əmanətdarlıq – əmanəti qəbul edən bir adam üçün fəzilətdir.
- Əmanətdarlıq – ona riayət edən şəxs üçün düzgünlük və səadətdir.
- Əmanətdarlıq – qoruyub saxlamaqdır (yəni, camaatın malını və sirrini qorumaq).
- Gözəl əmanətdarlıq – insanın etiqadlarının başında gəlir.

Həzrət Əlinin (ə) nəzərində əmanətdarlıq

İmam Əli (ə) təqvalıların xüsusiyyətlərindən birinin əmanətdar olmaları və Allahın onlara əmr etdiyi şeyləri qoruyub saxlamaları hesab edir və buyurur: “Təqvalı şəxs ona tapşırılan əmanəti zay etməz.”²

Bu şeylərdən biri 5 namazdır.

Allah-taala buyurur: “(Vacib) namazlara, (xüsusilə) orta namaza (günortadan sonrakı əsr namazına) riayət (əməl) edin.”³

“Axirətə iman gətirənlər ona da iman gətirər, namazlarını da qoruyub saxlayarlar (vaxtı-vaxtında qılarlar).”⁴

Namazı qorumaq (hifz etmək) Qurana və “Məad”a (ölümdən sonrakı həyata) inanan möminlərin xüsusiyyətlərindən hesab olunur.

Burada qorumaqda məqsəd namazın vaxtlarını, həddlərini, qaydalarına və şərtlərinə riayət etmək, onu davamlı olaraq yerinə yetirməkdir və qorumağın əksi isə namazda və onun xüsusiyyətlərində süslük, tənbellikdir.

Həmçinin, qoruyub saxlanması bizə vacib olan şeylərin ən böyüklərindən biri Allahın “Kitab”ı və həzrət Peyğəmbərin (s) “Əhli-Beyt”idir. Yəni, Səqəleyn hədisində gələn həmin iki qiymətli gövhərdir.

¹ “İmam Əli (ə) nəzərindən hakimiyyət və müdiriyyətə baxış”, Əlirza İraqi, s. 22.

² “Nəhcül-Bəlağə”, 193-cü xütbə.

³ Bəqərə-238.

⁴ Ənam-92.

Bu ikisini qorumaq onların əmrlərinə, göstərişlərinə diqqəti yanaşmaq, əməl etmək və onlara məhəbbət bəsləməkdir.

Həzrət Əli (ə) Nəhcül-Bəlağədə buyurur: “Allahı ibadət və bəndəlikdə səbir etməklə, Onun kitabını və bu kitabda sizdən tələb etdiyini hifz etməklə Allahın nemətini özünüə tamamlayın (əgər itaət və hifz etsəniz, Allah-taala Öz nemətini sizə tamamlayacaq).”¹

Həmçinin, İmam Əli (ə) əmanət haqqında qısa bir cümlədə əmanətdarlığın imanın yanında olduğunu deyir və buyurur: “Əmanətdar olmayanın imanı yoxdur.”²

O həzrət (ə) başqa bir kəlamında buyurur: “Əmanətdar öz dindarlığını kamilləşdirmiş olar.”³

İmamın (ə) əmanətdarlığa və ona düzgün riayət olunmasına bu cür baxışına əsasən, bu əxlaqi fəzilətə əməl etməyin insanın yüksəlməsində nə qədər mühüm və həyati əhəmiyyət daşıdığı aydındır.

Əmanətə xəyanət

Əmanətə xəyanət (mənfi) əxlaqi (keyfiyyətlərdən) rəzilliklərdən biridir və bu, dini təlimlərdə şiddətli şəkildə məzəmmət olunmuşdur. İmam Əli (ə) bu zəmində buyurur: “Kim əmanəti yüngül saysa, heyvanlar kimi xəyanət vadisində otlasa, özünü, öz dinini ondan pak saxlamasa, dünyada özünü zəlil, alçaq və rüsvay edər, axirətdə də daha zəlil, daha da rüsvay olacaq. Həqiqətən də ən böyük xəyanət camaata xəyanətdir və ən pis hiyləgərlik (aldatma) hakimlərin, rəhbərlərin hiyləgərliyidir.”⁴

Həzrət Əli (ə) öz nümayəndələrindən birinə yazdığı bu məktubda əmanətin dairəsini genişləndirmiş və əmanətə xəyanətin nəticəsini bəyan etdikdən sonra, rəhbərlərin ən böyük əmanətinin İslam ümməti olduğunu demişdir. “Xəyanətin ən pis növü əmanətə xəyanətdir.”⁵

¹ “Nəhcül-Bəlağə”, 173-cü xütbə.

² “Ğurərul-Hikəm”, əmanət bölməsi.

³ Həmin yerdə.

⁴ Həmin yerdə, 26-cı məktub.

⁵ Həmin yerdə, 6-cı hikmət.

Dastan – “İki kişinin əmanəti”

İki kişi bir qadına 100 dinar əmanət tapşıraraq ona belə dedilər: “Nə vaxt ikimiz bir yerdə gəlsək, əmanəti onda qaytar və bizdən birimiz tək gəlsə, əmanəti ona verməyə haqqın yoxdur”.

Bu macəradan bir müddət keçdi. Onlardan biri əmanəti almaq üçün qadının yanına gələrək dedi: “Dostum vəfat edib, 100 dinarı qaytar”. Qadın əmanəti vermək istəmədi. O kişi qadının qəbiləsinin yanına gedərək məsələni onlara danışdı. Qadın qəbiləsinin tövsiyələri sayəsində əmanəti ona qaytardı.

Bir ildən sonra o biri dost gəldi və dedi: “Sənə tapşırduğımız 100 dinarı qaytar”.

Qadın: “Bir müddət öncə dostun gəldi və dedi ki, sən ölmüsən, mən də çarəsiz qalıb əmanəti ona verdim”.

O kişi əmanəti almaqda israr etdi və iş münaqişəyə yetişdi. Hər ikisi hakimin yanına gələrək hadisəni danışdılar.

Hakim qadına dedi: “Sən əmanətə zəminsən və gərək pulu bu kişiyə qaytarasan”.

Qadın: “Sən bizim aramızda qəzavət etmə, bizi İmam Əlinin (ə) yanına göndər, qoy o bizim aramızda hökm kəssin”. Hakim qəbul elədi.

Onlar İmam Əlinin (ə) yanına gəldilər. İmam (ə) bildi ki, o iki kişi bir-biri ilə sözləşərək hiylə işlədiblər. Buna görə də İmam (ə) o kişiyə dedi: “Məgər əmanəti tapşıran zaman şərt qoymamışdınız ki, onu geri alanda hər ikiniz orada olmalısınız və sizin ikinizdən biri gəlməsə, pul geri qaytarılmasın?”. O dedi: “Bəli”.

İmam (ə) buyurdu: “Pulun bizim yanımızdadır. Əgər istəyirsənsə, get dostunu gətir, qaytararaq”. O hiyləgər kişi xəcalətlə qayıtdı.¹

¹“Zəxairul-Uqba”, s. 79.

Əmanət və idarəçilik

İslam nəzərindən müdiriyyət vəzifəsi müdirə tapşırılan əmanətdir və o, ixtiyarında əmanət olan bu məqamı ciddi şəkildə nəzarətdə saxlamalıdır və müdiriyyətə, məsuliyyətə onun qayda-qanunlarına uyğun olaraq əmanətdar olmalıdır. Allah-taala Quranda buyurur: “...Allah sizə əmanətləri öz sahiblərinə qaytarmanızı əmr edir.”¹

Hər cənd əmanət bu ayədə sözün ümumi mənasında əmanətin bütün növlərinə şamil olur, amma İmam Sadiqdən (ə) gəlmiş rəvayətdə tam və kamil müdiriyyət olan “imamət” əmanət kimi təfsir olunmuşdur: “Allah öncəki imama əmr edib ki, əmanət və İslam cəmiyyətinin müdiriyyətçiliyi olan imaməti özündən sonrakı imama tapşırınsın.”²

İdarəçilik və müdiriyyət imamətin mərtəbələrindən olan xüsusi əmanətlərdəndir. Müdirlər və rəhbərlər hər şeydən əvvəl bu prinsipə inanmalı və öz baxışlarını bu bünövrə əsasında qurmalıdırlar.

İmam Əli (ə) bir məktubda Azərbaycandakı nümayəndəsinə belə yazmışdır: “İdarəçilik və hakimiyyət sənin üçün qida deyil, əksinə, sənin boynunda bir məsuliyyət və əmanətdir. Səndən üstün olan (İmam (ə) özünü deyir) istəyir ki, onu qoruyasan və camaatın işlərində öz istəyinə və meylinə uyğun hərəkət etməyəsen, yaxud böyük işlərə qayda-qanunsuz, meyersiz əl atmayasan. Sənin ixtiyarında olan mal Allaha məxsusdur və sən onu mənə qaytarmaq üçün bir xəzinədarsan. Ümid edirəm ki, sənin üçün pis rəhbər olmaram.”³

Nəhcül-Bəlağədə camaatın həqiqi hüquqları, onların dövlət qarşısında layiqli yeri, məqamı və hökmranlığın həqiqi məqamının əmanətdarlı, xalqın hüquqlarının qorunması olduğu unudulmamışdır. Əksinə, ona ciddi şəkildə diqqət olunmuşdur.

Əmanət həzrət Əlinin (ə) nəzərində maddi nəzərlə baxılan əmanətlərdən fərqlidir. Maddi baxışda müdiriyyət ictimai bir əmanət kimi qarşılanı bilər, amma bu əmanətin İlahi baxışda üç guşəsi var: Allahın əmanəti, camaatın əmanəti, rəhbərlərin əmanəti. Nəhcül-Bəlağədə həzrət Əlinin (ə) sözlərində hər üç əmanətə işarə olunmuşdur. Əlbəttə, bu əmanətlər şaquli və rütbələnmiş əmanətlərdir. Onun kökü – İlahi əmanət, bunun ardınca da ictimai əmanət, daha sonra isə müdirlərin əmanəti məsuliyyət mərtəbələri silsiləsindədir.

¹ Nisa-58.

² “Əl-Mizan”, c. 4, s. 410.

³ “Nəhcül-Bəlağə”, 5-ci məktub.

İmam (ə) bir məktubda Azərbaycandakı nümayəndəsinə yazır: “Nəbadə güman edəsən ki, sənə tapşırılan hakimiyyət əlinə düşmüş bir ovdur. Xeyr! Bu, sənin bynuna qoyulmuş bir əmanətdir. Səndən üstün olan səndən camaatın hüququnu qorumağı və ona riayət etməni istəyir. Nəbadə camaat arasında zülmə, yaxud istədiyin kimi rəftar edəsən.”¹

O həzrət (ə) vergilər yığan məmurlar üçün yazılmış bir göstərişdə bir neçə cümlə nəsihətdən və xəbərdarlıqdan sonra buyurur: “Ədalətə və insafa riayət edin. Xalqın sizə yaxınlaşmağına imkan yaradın, səbirli olun. Onların istəklərini yerinə yetirməkdə hövsələsizlik etməyin. Çünki siz camaatın xəzinədarısınız, xalqın nümayəndəsi, hökumətin səfirisiniz.”²

Malik Əştərə yazdığı məşhur göstərişində buyurur: “Xalqla mehribanlıq qəlbinin libası et. Hamı ilə dost və mehriban ol. Nəbadə vəhşiliyi və yeməyi fürsət görən bir yırtıcı kimi rəftar edəsən. Çünki camaat sənin kimi müsəlmandır, ya sənin dini qardaşın, ya da ki, qeyri-müsəlman və sənin kimi bir insandırlar.”³

Nəhcül-Bəlağə məntiqində imam və rəhbər camaatın hüquqlarını qoruyan və onların qarşısında məsuldur. Əgər rəhbər və camaatın ikisindən hər hansı biri o birinin ixtiyarında durmalıdırsa, yaxud qulluq etməlidirsə, camaat rəhbərin yox, əksinə, rəhbər camaatın ixtiyarında olmalıdır, ona qulluq etməlidir.

Əmanətdarlığın başqa bir nümunəsi də müdirin, məsul işçinin əmanətdar olmasıdır. Təbiidir ki, dövlət nümayəndəsinin ixtiyarında mal, namus, heysiyyət, şərəf, abır və camaatın, xalqın həyatı məsələləri qoyulmuşdur ki, bu nümayəndə həmin əmanətləri qoruyub saxlasın. Əmanətdarlıq nəinki yalnız maliyyə və iqtisadi məsələlərdədir. Əksinə, nümayəndə yuxarıda sayılanların hamısında, hətta dövlət tərəfindən onun öhdəsinə qoyulmuş çox böyük bir əmanət olan vəzifə və məqamda da məsuliyyətli olmalıdır.

İmam Əli (ə) buyurur ki, əmanətdarlıqda əmin və bu xüsusiyyətdə başqalarından öndə olan, məşhur olan adamı seçim zamanı başqalarından üstün tutun.

Diqqətə layiq olan nöqtələrdən biri budur ki, müdiriyyət və hakimliyə bir əmanət kimi baxılması həm onun geniş təsirə malik olması, həm də onunla bağlı psixoloji məsələlər cəhətindən xüsusi əhəmiyyətə

¹ Həmin yerdə, 5-ci məktub.

² Həmin yerdə, 51-ci məktub.

³ Həmin yerdə, 53-cü məktub.

malikdir. Çünki vəzifə sevgisi üsyankar istəklərdən, şeytanın tələlərindən və yolkəsən vəsvəsələrdəndir. Digər tərəfdən də qüdrət zərərlər və bir çox fərdi-ictimai ziyanlar yaranmasına zəmin yarada bilər. Həzrət Əli (ə) bu barədə Məalik Əştərə kitabında buyurur: “Demə ki, mən məmuram buna görə də, əmr edirəmsə itaət olunmalıdır. Çünki bu əməl qəlbə fəsadın daxil olmasına, dinin zay olmasına və qüdrətdə dəyişikliyin baş verməsinə səbəb olar.”¹

Bu minvalla, həzrət Əlinin (ə) nəzərində müdirlərin məsuliyyətə baxışlarındakı birinci prinsip budur ki, müdir gərək qəbul etdiyi məsuliyyətə bir əmanət kimi yanaşsın. Hansı ki, bu əmanət mərtəbələr silsiləsində Allahdan Onun vəlisinə, Onun vəlisindən də müdirə tapşırılmışdır və onun bütün səyi bu əmanətə riayət etmək olmalıdır.

¹ Həmin yerdə.

Nəticə

İmam Əli (ə) əmanətdarlığı imanın yanında qərar verir və buyurur: “Əmanətdar olmayanın imanı da yoxdur.”

Həzrət Əli (ə) təqvalıların xüsusiyyətlərindən birinin əmanətdarlıq və Allahın əmr etdiklərini qoruyub saxlamaq, riayət etmək olduğunu deyir və buyurur: “Təqvalı şəxs ona tapşırılan şeyi zay etməz.”

İmam (ə) öz sözlərindən birində buyurur: “Kim əmanəti yüngül saysa, özünü xəyanət vadisinə atsa özünü və dinini ondan paklamazsa, özünü dünyada zəlil, alçaq və rüsvay edər. Qiyamət günü isə daha zəlil, daha da rüsvay olacaq. Həqiqətən də ən böyük xəyanət, xalqa xəyanət, ən pis hiyləgərlik hakimlərin hiyləgərliyidir.”

Müdiriyyət və rəhbərlik vilayət və imamətin mərtəbələrindən olan xüsusi əmanətlərdəndir. Müdirlər və rəhbərlər hər şeydən öncə bu prinsipə etiqad etməli və öz baxışlarını bu prinsipə əsasən qurmalıdırlar.

İdarəçilik və rəhbərliyə əmanət kimi baxmaq həm geniş təsirə malik olmasına əsasən, həm də onunla bağlı psixoloji məsələlər cəhətindən xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Çünki vəzifə sevgisi üsyankar istəklərdən, şeytanın tələlərindən və yolazdırıcı vəsvəşlərdəndir. Digər tərəfdən də qüdrət zərərlər və bir çox fərdi-ictimai ziyanlar yaranmasına zəmin yarada bilər.

Ədəbiyyat

- ¹ - Qurani-Kərim
- 2- Nəhcül-bəlağə
- 3- Məhəmməd Bair, Məclisi, Biharül-ənvar, 1388 q.
- 4- Məhəmməd ibn Həsən, Hürri Amoli Vəsailüş-şiə, Beyrut, 1995
- ⁵- Müstədrəküs-Səhiheyn, Məhəmməd ibn Abdullah, Hakim Nişapuri
- ⁶- Mühəddis Qummi Kəhlül-bəsər,
- 7- ⁸- Cəlaləddin Süyuti Kənzül-ümmal, 1388 ş.
- ⁸- Feyz Kaşani Məhəccətül-beyza,
- 9- Əbu Cəfər, Kuleyni, Qum, Üsuli-kafi, 1392
- 10-Süleyman İbn Əhməd, Təbrani əl-Möcəmul-kəbir

